

Ogólnopolskie obchody Światowego Kongresu Kopernikańskiego

16 września 2023 r. zakończył się Światowy Kongres Kopernikański, zorganizowany w ramach obchodów 550 rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika¹. Kongres, który miał formułę kroczącą, został zorganizowany wspólnie przez cztery ośrodki naukowe – Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie i Instytut Historii Nauki im. L. i A. Birkenmajerów PAN.

Uroczystości, spotkania naukowe i wydarzenia towarzyszące odbywały się kolejno w Toruniu (inauguracja 19 lutego), Krakowie (24–26 maja), Olsztynie (21–24 czerwca) i ponownie w Toruniu (12–16 września)². Głównym celem Kongresu było przedstawienie najnowszego stanu badań nad życiem, działalnością i dziedzictwem Kopernika. Każde z goszczących Kongres miast zajmowało się innym aspektem spuścizny kopernikańskiej. W Krakowie skupiono się na filozofii i ekonomii oraz historii tych dziedzin. W Olsztynie dyskutowano nad biografią Kopernika i dziedzictwem materialnym z nim związanym. W Toruniu zorganizowano konferencje poświęcone historii astronomii³, Kopernikowi w kulturze pamięci oraz zagadnieniom medycznym. Ponadto uczestnicy mogli wziąć udział w sekcji młodzieżowej i sekcji nauczycielskiej. Podczas toruńskich obchodów odbył się także 41. Zjazd Polskiego Towarzystwa Astronomicznego.

Inauguracja Światowego Kongresu Kopernikańskiego odbyła się 19 lutego 2023 r. w Auli UMK w Toruniu – w dniu urodzin Kopernika, kiedy Uniwersytet obchodzi także święto uczelni. Podczas otwarcia wykład wygłosił kanadyjsko-amerykański astrofizyk, astronom i kosmolog profesor Phillip James Edwin Peebles. Laureat Nagrody Nobla w dziedzinie fizyki (2019 r.) podkreślił istotę otwartych pytań w badaniach naukowych. Prof. Peebles mówił też o konieczności prowadzenia badań kierowanych ciekawością (*curiosity-driven research*).

Obchody ŚKK w Krakowie (24–26 maja) rozpoczęły się w Auditorium Maximum UJ wykładem ks. prof. Michała Hellera (Centrum Kopernika Badań Interdyscyplinarnych UJ) zatytułowanym *Nicolaus Copernicus' Theory of Relativity*. Następnie obrady odbywały

- 1 Światowy Kongres Kopernikański został sfinansowany ze środków Ministerstwa Edukacji i Nauki. Honorowy Patronat nad Kongresem objął Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Andrzej Duda. Skład Komitetów – patrz Załącznik.
- 2 Szczegółowy program znajduje się na stronie Światowego Kongresu Kopernikańskiego, copernicus2023.com [dostęp 06.10.2023].
- 3 W ramach obchodów części toruńskiej Instytut Historii Nauki PAN zorganizował międzynarodową konferencję naukową „Copernicus: Continuity, Reform, and Dissemination”. Szczegółowy program konferencji na stronie IHN PAN, www.ihnpan.pl/wp-content/uploads/2023/09/Copernicus-and-Astronomy_full_program_EN_fin.pdf [dostęp 06.10.2023], streszczenia wystąpień: ihnpan.pl/wp-content/uploads/2023/08/Copernicus_and_Astronomy_2023_Book_of_Abstracts.pdf [dostęp 06.10.2023].

się w dwóch sekcjach tematycznych: filozoficznej pt. „Dziedzictwo kopernikańskie” oraz ekonomicznej pt. „Wokół pieniądza”. Sekcja filozoficzna składała się z trzech paneli, które dotyczyły wpływu rewolucji kopernikańskiej na obraz świata, natury rewolucji naukowych oraz zasady antropicznej⁴. W panelach uczestniczyli filozofowie, historycy, naukowcy, kosmolodzy i matematycy, m.in. prof. Bernard Carr (Queen Mary University of London), prof. Jean-Pierre Lasota-Hirszowicz (Institut d’Astrophysique de Paris, Centrum Astronomiczne im. Mikołaja Kopernika PAN w Warszawie), prof. André Goddu (Stonehill College, USA), prof. Pamela Gossin (University of Texas at Dallas), prof. Steven Shapin (Harvard University). Sekcja ekonomiczna skupiała się na roli ekonomistów i instytucji finansowych w kształtowaniu obecnej polityki monetarnej. W części historycznej wykład zatytułowany *T. Gresham, M. Kopernik czy N. Oresme? Z historii prawa gorszego pieniądza* przedstawił prof. Mirosław Bochenek (UMK)⁵.

Olsztyńska odsłona Światowego Kongresu Kopernikańskiego (21–24 czerwca) rozpoczęła się uroczystą inauguracją w Centrum Konferencyjnym Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego. Wykład pt. *An Astronomer and His Castles: The Scientist as Public Servant in Copernicus’s Era and Our Own* wygłosił prof. Karl Galle (Waszyngton, USA). Obrady w kolejnych dniach skupiały się na wymianie wiedzy i refleksji na temat życia i działalności Kopernika (zwłaszcza na Warmii) oraz sposobów ochrony pamiątek po nim. Odbływały się panele tematyczne – m.in. „Odkrycie grobu Mikołaja Kopernika – fakt medialny czy fakt naukowy?”, przygotowany przez prof. Michała Kokowskiego (IHN PAN). W dyskusji wzięli udział prof. dr hab. Krzysztof Mikulski (UMK), dr hab. Tomasz Kozłowski, prof. UMK (UMK) i dr Jerzy Sikorski (Olsztyn). Temat ponownego pochówku Kopernika wciąż budzi duże zainteresowanie i emocje, a uczestnicy panelu podkreślali, że dotychczasowe badania nie przyniosły jednoznacznych rezultatów.

Olbrzymim atutem części olsztyńskiej była część krajoznawcza. Uczestnicy Kongresu odwiedzili miejsca pamięci – Muzeum Warmii i Mazur na zamku w Olsztynie, gdzie mogli obejrzeć m.in. tablicę astronomiczną Kopernika, a także odbyli podróż szlakiem kopernikowskim do Zamku Biskupów w Lidzbarku Warmińskim, Szpitala Św. Ducha i na wzgórze katedralne we Fromborku.

12 września, podczas uroczystego otwarcia toruńskiej części Światowego Kongresu Kopernikańskiego w Centrum Kulturalno-Kongresowym Jordanki, wykłady wygłosili ks. prof. Michał Heller oraz prof. Andrzej Udalski (Obserwatorium Astronomiczne UW). Wystąpienie prof. Hellera zatytułowane było *Kopernik jako relatywista*, natomiast prof. Udalski opowiedział o dokonaniach polskiej astronomii w ostatnich trzech dekadach.

Na trzon naukowy tej części Kongresu składało się sześć bloków tematycznych: konferencja z historii astronomii, sekcja kulturoznawcza (pamięć o Koperniku; przedstawienia Kopernika w literaturze i sztuce), historia medycyny, sekcja lekarska, młodzieżowa i edukacyjna.

11–16 września 2023 r. odbyła się międzynarodowa konferencja naukowa „Copernicus and Astronomy: Continuity, Reform, and Dissemination” organizowana przez IHN PAN.

4 Poglądy dotyczące słabej (WAP) i silnej (SAP) zasady antropicznej sformułowane zaprezentowane zostały przez Brandona Cartera w Krakowie w 1973 r. podczas obchodów 500. rocznicy urodzin Kopernika. Por. M. Heller, *Teoria względności Mikołaja Kopernika*, Kraków 2023, s. 124–128.

5 Wszystkie wykłady i debaty krakowskiej części ŚKK można obejrzeć na kanale YouTube UJ live, youtube.com/@ujlive6086/streams [dostęp 6.10.2023].

Celem konferencji był przegląd stanu badań na temat astronomii przedkopernikańskiej, astronomii Kopernika i wczesnej jej recepcji. Złożyły się na nią trzy panele: 1. Dziedzictwo astronomii Ptolemeusza i tablic alfonsyńskich; 2. Astronomia Kopernika; 3. Wczesna recepcja astronomii heliocentrycznej. Wykłady plenarne wygłosili prof. F. Jamil Ragep (Institute of Islamic Studies, McGill University, Kanada), prof. Michael H. Shank (University of Wisconsin-Madison, USA) oraz prof. Robert S. Westman (University of California San Diego, USA). Podczas czterech dni obrad wystąpiło 27 prelegentów z całego świata.

15 września, na zakończenie Światowego Kongresu Kopernikańskiego, o astronomii od czasów Kopernika do teleskopu Jamesa Webba opowiadała prof. Ewine van Dishoeck, wybitna astrofizyczka, była przewodnicząca Międzynarodowej Unii Astronomicznej i dośkoniała popularyzatorka nauki.

Z okazji jubileuszu Wydawnictwo UMK przygotowało szereg publikacji związanych z Mikołajem Kopernikiem. Poniżej wymieniono najważniejsze (w kolejności alfabetycznej według autorów i redaktorów):

- M. Bochenek, *Mikołaj Kopernik czy Thomas Gresham? O historii i dyspacie wokół prawa gorszego pieniądza*, Toruń 2023;
- M. Chachaj, *Mikołaj Kopernik. Czasy studenckie. Kraków, Bolonia, Rzym, Padwa i Ferrara (1491–1503). Miejsca – ludzie – książki*, Toruń 2023;
- A. Goddu, *Nicolaus Copernicus. Part one: Studies on Copernicus's works and biographical materials by Ludwik Antoni Birkenmajer*, Toruń 2023;
- S. Roszak, A. Wieczorek, *Mikołaj Kopernik. Życie po życiu. Osiemnastowieczne kręgi pamięci*, Toruń 2023.

Ponadto nakładem tego Wydawnictwa UMK ukazał się angielski i niemiecki przekład książki prof. Mikulskiego *Mikołaj Kopernik. Środowisko społeczne, pochodzenie i młodość* (wyd. pol. 2015).

W ramach toruńskich części Kongresu zorganizowano także dwie imponujące wystawy w Ratuszu Staromiejskim (Muzeum Okręgowym w Toruniu): *Ze wszech ksiąg najbardziej godna przeczytania... Wokół „De revolutionibus” Mikołaja Kopernika* (18 lutego–7 maja 2023 r.), na której można było oglądać m.in. dwa egzemplarze pierwszego wydania *O obrotach* (1543 r.), oraz *Misterium Słońca. Kopernik, syn Renesansu* (9 września–12 listopada 2023 r.), gdzie zgromadzono ponad 650 eksponatów z kolekcji światowych.

Podczas wszystkich odsłon Kongresu Organizatorzy podkreślali wartość współpracy, która nawiązała się między jednostkami i wyrazili potrzebę jej kontynuowania. 12 września w Toruniu podpisano list intencyjny w sprawie utworzenia Międzynarodowego Centrum Badań Kopernikańskich, które ma służyć dalszemu rozwojowi badań kopernikańskich oraz poszerzaniu międzynarodowych kontaktów naukowych w tym zakresie. List sygnowali rektorzy trzech uczelni organizujących ŚKK: prof. dr hab. Andrzej Sokala, rektor Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, prof. dr hab. Jacek Popiel, rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie i dr hab. Jerzy Przyborowski, prof. UWM, rektor Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Prof. Krzysztof Mikulski, dyrektor Centrum Badań Kopernikańskich UMK i pomysłodawca Światowego Kongresu Kopernikańskiego zapowiedział, że jest to początek dalszych badań i działań, które pomogą nam lepiej zrozumieć dziedzictwo Mikołaja Kopernika. Kolejna oka-

zja do wspólnych obchodów będzie za niespełna 20 lat, gdy będziemy świętować 500 rocznicę wydania *De revolutionibus*.

Załącznik – składy Komitetów Światowego Kongresu Kopernikańskiego

Komitet Honorowy Światowego Kongresu Kopernikańskiego:

- Mateusz Morawiecki – Prezes Rady Ministrów,
- dr hab. Przemysław Czarnek, prof. KUL – Minister Edukacji i Nauki,
- Piotr Całbecki – Marszałek Województwa Kujawsko-Pomorskiego,
- Witold Kozłowski – Marszałek Województwa Małopolskiego,
- Gustaw M. Brzezina – Marszałek Województwa Warmińsko-Mazurskiego,
- Piotr Grzymowicz – Prezydent Miasta Olsztyna,
- Michał Zaleski – Prezydent Miasta Torunia,
- prof. dr hab. Jacek Popiel – Rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego,
- prof. dr hab. Andrzej Sokala – Rektor Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu,
- dr hab. Jerzy Przyborowski, prof. UWM – Rektor Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie,
- prof. dr hab. Marek Konarzewski – Prezes Polskiej Akademii Nauk,
- prof. dr hab. Jan Ostrowski – Prezes Polskiej Akademii Umiejętności,
- prof. dr hab. Bożena Czerny (Centrum Fizyki Teoretycznej PAN),
- prof. dr hab. Andrzej Udalski, czł. rzeczywisty PAN (Obserwatorium Astronomiczne UW),
- prof. dr hab. Elżbieta Witkowska-Zaremba, czł. rzeczywisty PAN (Instytut Historii Sztuki PAN),
- prof. Richard L. Kremer (Dartmouth College, USA),
- prof. Pietro Daniel Omodeo (Uniwersytet Ca' Foscari, Wenecja),
- ks. prof. dr hab. Michał Heller (Centrum Kopernika Badań Interdyscyplinarnych UJ),
- prof. dr hab. Janusz Małek (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu),
- dr Jerzy Sikorski (Ośrodek Badań Naukowych/Instytut Północny w Olsztynie),
- prof. dr Renato de Oliveira Brito (The Catholic University of Brasil, Brazylia),
- prof. dr. Andreas Kühne (Deutsches Museum Forschungsinstitut für Technik- und Wissenschaftsgeschichte, Niemcy),
- prof. Pamela Smith (Columbia University, USA),
- prof. dr hab. Michał Kokowski (Instytut Historii Nauki Polskiej Akademii Nauk),
- abp dr Józef Górzyński (Metropolita Warmiński),
- prof. Richard Wielebiński (Max-Planck-Institut für Radioastronomie, Bonn).

Komitet Organizacyjny Światowego Kongresu Kopernikańskiego:

- dr Barbara Bienias (Polska Akademia Nauk),
- mgr Michał Furman (Uniwersytet Jagielloński),
- mgr Małgorzata Grzelewska (Uniwersytet Jagielloński),
- dr Tomasz Jędrzejewski (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu),
- mgr Michał Kłosiński (Dom Mikołaja Kopernika),
- dr hab. Andrzej Korytko, prof. UWM (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie),

- dr hab. Mieczysław Kunz, prof. UMK (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu),
- prof. dr hab. Krzysztof Mikulski (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu),
- dr hab. Andrzej Szmyt, prof. UWM (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie),
- prof. dr hab. Jarosław Włodarczyk (Polska Akademia Nauk).

Barbara Bienias

Instytut Historii Nauki im. L. i A. Birkenmajerów PAN

ORCID 0000-0002-1294-7846